

УДК 378.147:37.015.31+37.011.3-081+78

Жень Сінь Ян

Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ ТРИЗ-ТЕХНОЛОГІЙ

У статті обґрунтовано методи триз-технологій, що використовуються з метою розвитку креативності майбутнього вчителя музики (уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки, інтегрувати й синтезувати інформацію, аналізувати ситуації, передбачати наслідки, застосовувати нові ідеї та методи вирішення задач на практиці). Також наведено дидактичні принципи й механізми реалізації методів вказаної інноваційної технології.

Ключові слова: триз-технологія, креативність, творчі здібності, учитель музики, практико-орієнтована діяльність.

Постановка проблеми. Сучасні дослідження в галузі педагогіки та психології показують, що наявність знань ще не визначає успішність навчання, необхідно, щоб студент умів самостійно їх добувати й застосовувати. При традиційних формах навчання студент, здобуваючи й засвоюючи інформацію, стає здатним відтворити вказані йому способи вирішення завдань. При цьому він не бере участі у творчому пошуку шляхів вирішення поставленої проблеми й не набуває досвіду такого пошуку. Чим більше відрізняється від знайомого педагогічне завдання, тим важчим для студента стає процес пошуку його вирішення. Тому нерідкими є випадки, коли студент, який успішно засвоїв матеріал програми навчання у ВНЗ, не справляється з проблемами, що виникають у процесі практичної діяльності. Таким чином, у результаті якісних змін цінностей і потреб сучасного суспільства різко зросло значення творчої діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Першими до розробки проблем креативності звернулись американські психологи Дж. Гілфорд, П. Торренс, Дж. Рензулі, Р. Стернберг, Ф. Баррон. У вітчизняній психології вагомий внесок у дослідження цієї проблеми було зроблено завдяки працям О. М. Матюшкіна, Я. О. Пономарьова, Д. Б. Богоявленської, Є. П. Ільїна, В. М. Дружиніна, О. Л. Яковлевої, В. О. Маляко. До питань розробки методики розвитку креативного мислення зверталися Дж. Гілфорд, П. Торренс, Р. Крачфілд, Де Боно. Їх розробки отримали широке застосування в педагогічній практиці. У вітчизняній психології та педагогіці застосовуються різні програми й методи розвитку креативності (В. М. Дружинін, Н. В. Хазратова, Н. А. Багдасаров, Н. Д. Бабаєва, О. Л. Яковлева, В. О. Маляко).

Мета статті. Недостатня розробленість проблеми з точки зору її методичного забезпечення, її актуальність, теоретична та практична значимість дозволили нам зробити спробу проаналізувати педагогічну технологію розвитку креативності в майбутніх учителів засобами ТРИЗ-методики. Зважаючи на актуальність цієї проблеми, завданнями нашої статті стали:

- розкрити механізми прояву креативності;
- виявити відмінності феноменів «творчі здібності» і «креативність»;
- проаналізувати особливості введення методів ТРИЗ-педагогіки до процесу навчання майбутніх учителів музики.

Виклад основного матеріалу. За визначенням Р. М. Грановської, «здібності – це вроджена висока здатність до навчання при низькій біологічній ціні напруженості організму». Творчі здібності – це цілий комплекс психологічних якостей, у якому можна виділити: набуття знань, застосування знань, перетворення знань і також збереження знань. Здатність до застосування знань означає вміння вирішувати завдання на основі наявних знань. На думку А. М. Шмельова, здатність до навчання характеризує систему набуття знань, а креативність – процес перетворення знань. Концепція креативності як універсальної творчої здібності набула популярності після робіт Дж. Гілфорда. Він виділяє такі параметри креативності:

- здатність до виявлення й постановки проблем;
- здатність до генерування великої кількості ідей;
- гнучкість – здатність до генерування різноманітних ідей;
- оригінальність – здатність відповідати на подразники нестандартно;
- здатність удосконалити об’єкт, додаючи деталі;
- здатність вирішувати проблеми, тобто до аналізу й синтезу.

До основних характеристик креативності Е. Тунік відносить вигадку, дар передбачення, ініціативність, настирливість, високу самоорганізацію, працездатність, поєднані такі характеристики особистості, як домінантність, чутливість до емоцій, здатність до ідентифікації себе з іншими людьми та легкої зміни ролей [4]. Особистість, яка володіє цими якостями, знаходить задоволення не тільки в досягненні мети, а, насамперед, у самому процесі творчості. Український психолог В. О. Маляко вважає, що в питанні про розвиток креативності не може йтися про алгоритми, якісь стандартні прийоми, способи й методи, а, передусім, потрібно формувати стратегію. Під стратегією він розуміє системне утворення, до якого входять установки на виконання певним чином спрямованого пошуку й уміння вирішувати конкретні завдання (тактики) [3]. В. О. Маляко пропонує створену ним систему, яка водночас має діагностичну та тренувальну спрямованість – КАРУС (Комбінування – Аналогізування – Реконструювання – Універсальний підхід – Ситуативна поведінка).

Таким чином, можна зробити висновок про те, що інтегративний показник, який характеризує творчу особистість, може визначатися як

деяке поєднання інтелектуальних і мотиваційних факторів, або ж розглядатися як неперервна єдність процесуальних і особистісних компонентів мислення та творчого мислення.

Серед нових методів стимулювання творчості найбільшу увагу привертають методи синектики, метод «брейнстормінгу» (штурму мозку), «ТРИЗ» (способи вирішення винахідницьких задач), морфологічного аналізу, конференція ідей, гірлянди асоціацій.

Поль Торренс зауважує, що приступаючи до вирішення поставленого завдання, пам'ять людини відразу нав'язує відпрацьовані стереотипи знаходження відповіді. Саме це прийнято називати психологічною інерцією. Одним з інноваційних методів, спрямованих на розвиток креативності особистості, на наш погляд, виступає метод творчого рішення винахідницьких задач (ТРИЗ), основоположником якого є винахідник, письменник-фантаст Г. С. Альтшуллер. Уперше ТРИЗ був апробований у 60-ті роки ХХ століття в гуртках технічної творчості. ТРИЗ – метод, який вийшов із технічного середовища, сьогодні успішно реалізується в гуманітарній сфері й, насамперед, в освіті. ТРИЗ-педагогіку можна назвати інноваційною педагогічною моделлю, завданням якої є формування творчої, самостійно мислячої особистості. Основними цілями ТРИЗ-освіти є розвиток творчих здібностей; активізація творчого мислення для продуктивної пізнавальної, дослідницької й винахідницької діяльності; формування якостей творчої особистості. Л. Я. Коваленко відзначає, що застосування ТРИЗ-технологій на практиці включає в себе:

- механізми перетворення проблеми в образ майбутнього рішення;
- механізми подолання психологічної інерції, що перешкоджає пошуку рішень;
- великий інформаційний фонд;
- концентрований досвід вирішення проблем.

ТРИЗ-технології в межах виховання майбутнього вчителя музики базуються на таких компонентах:

- рішення відкритих завдань (використання інформації з різних джерел мистецтва);
- формування творчої уяви (уміння уявити ідеальний варіант вирішення завдання: проект уроку, слухове уявлення музичного твору або власної імпровізації на задану тему...). Методи формування творчої уяви (метод асоціацій, метод прихованих властивостей об'єкта, погляд з боку, метод тенденцій, ситуаційні завдання, ступеневе конструювання) допомагають зменшити психологічну інерцію під час вирішення творчих завдань;
- подолання психологічної інерції (відмова від звичного стереотипу схеми уроку, використання педалі під час виконання послідовних інтервалів, переосмислення пасажів у процесі роботи над технічними складностями);
- розвиток асоціативного й системного мислення (розширення сфери асоціацій та відбір і побудова лише необхідних із них).

Висновки. На підставі аналізу літературних джерел, а також власного педагогічного досвіду ми дійшли таких висновків. Креативність – творчі здібності індивіда, що характеризуються готовність до продукування принципово нових ідей і такі, що входять до структури обдарованості як незалежного фактора. Це здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися у мисленні від традиційних схем, швидко вирішувати проблемні ситуації. Креативність охоплює деяку сукупність розумових і особистісних якостей, необхідних для становлення здатності до творчості.

Одним з інноваційних методів, спрямованих на розвиток креативності особистості, на наш погляд, виступає метод творчого рішення винахідницьких задач (ТРИЗ), який містить у собі такі механізми: перетворення проблеми на образ майбутнього рішення, зменшення психологічної інерції, інформаційний фонд – концентрований досвід вирішення проблем.

Дидактичні принципи ТРИЗ-технологій полягають у такому:

– принцип свободи вибору (надання студентам права вибору, врівноваженого свідомою відповідальністю);

– принцип відкритості (використання в навчанні відкритих задач («стикати» учня з проблемами, вирішення яких лежить за межами вивченого курсу);

– принцип зворотного зв'язку (відстеження емоційного стану студентів, ступеню їх зацікавленості, рівня розуміння й засвоєння матеріалу тощо);

– принцип діяльності (організація засвоєння студентами знань, умінь, навичок у формі практичної діяльності);

– принцип ідеальності (максимальне використання можливостей, знань, інтересів студентів із метою підвищення результативності навчання).

Методи, що застосовують у технології ТРИЗ, розвивають такі пізнавальні та творчі здібності студентів, як уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки, інтегрувати й синтезувати інформацію, аналізувати ситуації, передбачати наслідки, вибудовувати гіпотези, застосовувати нові ідеї та методи вирішення задач на практиці; здатність висловлювати оригінальні ідеї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альшуллер Г. С. О психологии изобретательского творчества / Г. С. Альшуллер, Р. Б. Шапиро // Вопросы психологии. – 1956. – № 6. – С. 37–49.
2. Коваленко Л. Я. Інноваційні технології як засіб розвитку творчих здібностей учнів / Л. Я. Коваленко. – Краматорськ, 2017.
3. Гилфорд Джой. Три сторони інтелекта задач / Джой Гилфорд // Психология мышления. – М. : «Прогресс», 1965. – С. 434–437.
4. Шмелев А. Г. Основы психодиагностики / А. Г. Шмелев. – Ростов н/Д. : Феникс, 1996. – 542 с.
5. Грановская Р. М. Элементы практической психологии / Р. М. Грановская. – СПб. : «Свет», 1997.
6. Маляко В. О. Чи можна навчити творчості / В. О. Маляко // Обдарована дитина. – 1998. – № 2. – С. 3.

7. Туник Е. Диагностика творческого мышления: креативные тесты / Е. Туник. – М. : Чистые пруды, 2006. – 32 с.

8. Федотова Т. В. Основні підходи до проблеми розвитку креативності особистості / Т. В. Федотова // Практична психологія та соціальна робота. –2007. – № 9. – С. 60–65.

РЕЗЮМЕ

Жень Синь Ян. Формирование креативности будущего учителя музыки средствами триз-технологий.

Творческие способности – это целый комплекс психологических качеств, в котором можно выделить: приобретение знаний, применение знаний, преобразование знаний, а также сохранение знаний. Способность к применению знаний означает умение решать задачи на основе имеющихся знаний. Обучаемость характеризует систему приобретения знаний, а креативность – процесс преобразования знаний. Креативность – творческие способности индивида, характеризующиеся готовностью к продуцированию принципиально новых идей и входящие в структуру одаренности в качестве независимого фактора. Она охватывает некоторую совокупность мыслительных и личностных качеств, необходимых для становления способности к творчеству.

Одним из инновационных методов, направленных на развитие креативности личности, на наш взгляд, выступает метод творческого решения изобретательских задач (ТРИЗ), который включает в себя следующие механизмы: преобразование проблемы в образ будущего решения, подавление психологической инерции, информационный фонд – концентрированный опыт решения проблем.

Дидактические принципы ТРИЗ-технологий заключаются в следующем: принцип свободы выбора, принцип открытости, принцип обратной связи, принцип деятельности, принцип идеальности. Методы, используемые в технологии ТРИЗ, развивают такие познавательные и творческие способности студентов, как умение устанавливать причинно-следственные связи, делать выводы, интегрировать и синтезировать информацию, анализировать ситуацию, предусматривать последствия, выстраивать гипотезы, применять новые идеи и методы решения задач на практике; способность высказывать оригинальные идеи.

Ключевые слова: триз-технология, креативность, творческие способности, учитель музыки, практико-ориентированная деятельность.

SUMMARY

Ren Xin Yang. Formation of the future music teacher's creativity by means of triz-technologies.

Creative abilities are a whole set of psychological qualities in which one can distinguish: acquisition of knowledge, application of knowledge, transformation of knowledge, as well as preservation of knowledge. Ability to use knowledge means the ability to solve problems based on the knowledge

available. Learning characterizes the system of acquiring knowledge, and creativity is the process of transforming knowledge. Creativity is the creative abilities of an individual characterized by the willingness to produce fundamentally new ideas and are part of the structure of talent as an independent factor. It covers a certain set of mental and personal qualities that are necessary for the development of creativity.

One of the innovative methods aimed at the development of personal creativity, in our view, is TRIZ-method which is the Russian acronym for the “Theory of Inventive Problem Solving”. It includes the following mechanisms: transformation of the problem into the image of the future decision, suppression of psychological inertia, and information fund-concentrated experience in problem solving.

The didactic principles of TRIZ technologies are as follows: the principle of freedom of choice, the principle of openness, the principle of feedback, the principle of activity, the principle of ideality. The methods used in TRIZ technology, develop such cognitive and creative abilities of students as the ability to establish cause-effect relationships, draw conclusions, integrate and synthesize information, analyze the situation, provide consequences, build hypotheses, apply new ideas and methods of solving problems in practice; the ability to express original ideas.

Key words: *triz-technology, creativity, creative abilities, music teacher, practice-oriented activity.*